Ewelina Kasandra Wasilewska
Studenckie Koło Naukowe Inżynierii Rolniczej
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
- opiekun naukowy dr Krzysztof Kapela

WALORY PRZYRODNICZE NADBUŻAŃSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

Streszczenie
Do obszarów cennych przyrodniczo zalicza się parki krajobrazowe. Jednym z nich jest Nadbużański Park Krajobrazowy. Porównując go do innych obszarów chronionych na terenie Polski należy stwierdzić, że jest on mało atrakcyjny turystycznie ze względu na mało urozmaicony krajobraz oraz obszarów wodnych, które najbardziej przyciągają wycieczkowiczów. W największym stopniu Park posiada znaczenie regionalnie. Przyciąga mieszkańców głównie w soboty i niedziele. Najczęściej odwiedza go społeczność mieszkająca na terenie parku, a także osoby mieszkające na jego obrzeżach, w pobliskich miastach i miejscowościach. Bezapelacyjnie największym atutem obiektu jest jego dzikość, niski stopień ingerencji człowieka, wspaniałe, niespotykane krajobrazy, a także tereny leśne. Lokalizacja parku stwarza możliwość wdrażania różnych form turystyki, dzięki której można zobaczyć nieznane, nowe elementy występujące w tym środowisku naturalnym.

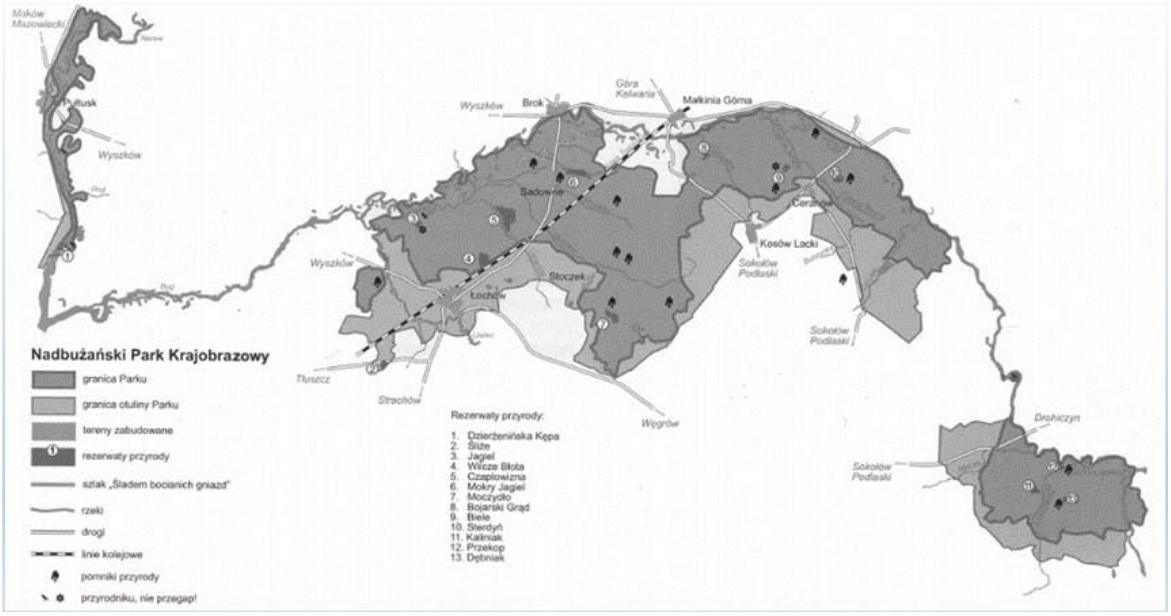

Ryc. 1. Logo Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Nadbużański_Park_Krajobrazowy

Wstęp

Do obszarów przyrodniczo cennych zalicza się: parki narodowe, parki krajobrazowe, grupy rezerwatów, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000. Inicjatorem utworzenia parku krajobrazowego w dolinie Bugu był Lechosław

Herz, którego pomysł narodził się już w 1976 roku. Inicjatywa ta spotkała się z ogromnym zainteresowaniem Komisji Ochrony Przyrody ówczesnego Zarządu Okręgu Warszawskiego Ligi Ochrony Przyrody. Dodatkowo, poparł ją również prof. dr hab. Stefan Kozłowski zajmujący się wówczas formułowaniem zasad tworzenia wielofunkcyjnego systemu obszarów chronionych w Polsce. Istotną rolę odegrało również Regionalne Towarzystwo Przyjaciół Broku, którego staraniem odbyła się sesja wyjazdowa na teren proponowanego Parku, oraz Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych, który doprowadził do konferencji z udziałem zainteresowanych utworzeniem Parku województw. Ostatecznie Park powołano do życia 30 września 1993 roku (ryc. 1).

Ryc. 2. Mapa Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego
Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Nadbużański_Park_Krajobrazowy

Jest on jednym z największych parków krajobrazowych w Polsce i stanowi ważny element układu funkcjonalno-przestrzennego. Zajmuje teren od dolnego biegu rzeki Bug: od ujścia rzeki Tocznej (miejscowość Drażniew, w gminie Korczew) do ujścia Liwca w Kamieńczyku, a także swoim zasięgiem obejmuje fragment dolnej Narwi oraz Liwca, a także duże obszary leśne Borów Łochowskich, Puszczy Białej, a także Lasów Ceranowskich. Obecna powierzchnia parku wynosi prawie 75 ha, a dokładnie 74 136,5 ha, natomiast wraz z otuliną 113 671,7 ha. Celem artykułu było przedstawienie walorów przyrodniczych Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (NPK) i jego wpływu na atrakcyjność turystyczną na omawianym obszarze.

Materiał i metoda

Badania oparto na materiałach pochodzących od zarządu NPK, notach zamieszczonych w różnych czasopismach o charakterze przyrodniczym, a także informacji zaczerpniętych ze stron internetowych poruszających kwestię Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Szczegółowej analizie poddano wszystkie pozyskane materiały. Dodatkowo przeprowadzono rozmowy z osobami zamieszkującymi teren badanego obszaru na temat postrzegania przez nich atrakcyjności tego miejsca.

Wyniki

Park jest położony na obszarze nizinnym, mimo to charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem terenu, które powstało na skutek działalności lodowca oraz rzek. Największy walor tego terenu stanowi Dolina Bugu, która ma swój bieg wśród morenowych wzgórz. Rzeka Bug uchodzi za dziką, nieprzewidywalną, ale również za jedną z najpiękniejszych rzek w Polsce. Szata roślinna Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego jest bardzo bogata. Istnieje wiele unikatowych zbiorowisk leśnych m.in. łąk zalewowych, roślin kserotermicznych i lasów łęgowych. Dzięki zachowanej naturalności wiele rzadkich gatunków zwierząt i ptaków wybiera to miejsce jako swoją ostoję.

W Parku dominują bory sosnowe oraz porastające, ubogie, piaszczyste siedliska. Najczęściej występujące drzewo to jałowiec pospolity, natomiast runo tworzone jest przez widłaki goździste, mamy ponad 200 gatunków tych roślin, które są pod ochroną oraz mchy. W granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego znaleziono 118 zespołów i zbiorowisk roślinnych charakterystycznych dla nizinnych terenów Polski. Dziewiętnaście z nich to rzadkie zbiorowiska w skali całego kraju (wśród nich łęgi i wrzosowiska). Występuje tutaj ponad 900 gatunków naczyniowych, wszystkich ponad 1300. We florze parku stwierdzono 59 gatunków krzewinek i krzewów, 3 gatunki pnączy oraz 38 gatunków drzew. Występuje tutaj 170 gatunków, które zalicza się do rzadkich w skali kraju lub regionu oraz 60 gatunków chronionych.

Ogromny wpływ na bogactwo obszaru NPK ma różnorodność siedlisk, które znajdują się na jego terenie. Najbardziej różnorodny jest świat ptaków. Gatunki najbardziej zagrożone wyginięciem występują w szczególności w Dolinie Bugu, która jest miejscem szczególnym dla ptactwa. Pięknym trelem można usłyszeć na nadbużańskich łąkach kulika wielkiego. Kilka lat temu na suchych pastwiskach i wydmach można było spotkać kulona.

W obszarze parku występują liczne zwierzęta kopytne. Liczebność łosia jest oceniania na ponad 120 sztuk, jelenia na około 240, dzika ponad 380, natomiast sarna ma tu największą przewagę liczebną – ponad 2400 sztuk. Występują tu

również Daniele, wydry, a także bobry. Rzadsze są kuny (domowa-kamionka i leśna); nie brakuje zaś lisów, zajęcy, królików i aktywnych nocą borsuków, współlokatorów lisich nor, które to sąsiedztwo przypłacają często życiem z powodu barbarzyńskiego tępienia lisów przez gazowanie. Borsuk kopie całe kompleksy nor (co ciekawe latryny sytuuje oddzielnie). W okolicach obserwowano rzadką smużkę, ssaka z rodziny skoczkowatych, przypominającego mysz z czarną pręgą na grzbiecie. Czasami, przy ogromnym szczęściu można spotkać wilka. Inne występujące gatunki to żółw błotny, któremu grozi wyginięcie, a także gniewosz plamisty. Park na swoim terenie gości również jaszczurki, padalce, a także nierzadko spotykane żmije zygzakowate. Istotnym elementem jest fakt, że coraz częściej na terenie Parku można spotkać bociana białego i czarnego, a także liczne żurawie i krogulce.

Nadbużański Park Krajobrazowy na swoim terenie posiada 14 rezerwatów, są to:

- *Biele* – położony w gminie Ceranów, utworzony został 8 grudnia 1989 roku na mocy zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa na powierzchni 27, 90 ha. Celem ochrony jest zachowanie środowiska pełnika europejskiego, oraz innych chronionych rzadkich gatunków roślin.
- *Bojarski Grąd* – znajduje się około 1 km od wsi Bojary, obejmuje dwie wydmy położone wśród łąk w Dolinie Bugu. Został utworzony w 1996 roku i ma powierzchnię 7,02 ha. Jest to rezerwat florystyczny. Celem ochrony jest obszar lasu na zwydmieniu śródłąkowym, stanowiącym wartościowy obiekt geobotaniczny.
- *Czaplowizna* – utworzony w 1980 roku na terenie gminy Łochów. Jest to rezerwat o największej powierzchni ze wszystkich znajdujących się na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Celem ochrony jest zachowanie naturalnych zbiorowisk leśnych, głównie bory sosnowe, stanowisk roślin chronionych, a także bogatej ornitofauny.
- *Dębniak* – leśny rezerwat przyrody położony w miejscowości Korczew. Został utworzony 16 stycznia 1978 roku. Powierzchnia 20,84 ha. Rezerwat utworzono w celu ochrony naturalnego fragmentu starodrzewu dębowo-lipowego z licznymi pomnikowymi drzewami. Ma charakter parku przypałacowego.
- *Dzierżenińska Kępa* – utworzony w 1991 roku w miejscowości Dzierżenin o powierzchni 1,2 ha. Celem ochrony jest zachowanie miejsc lęgowych ptaków wodno-błotnych.
- *Jegiel* – utworzony 21 września 1981 roku na południe od miejscowości Szumin, o powierzchni 18,54 ha. Celem ochrony jest zachowanie rzadko spotykanego zbiorowiska leśnego świerczyny na torfie.

- *Kaliniak* – utworzony w 1979 roku o powierzchni 54,41 ha, na zachód od miejscowości Szczeglacin w gminie Korczew. Celem ochrony są naturalne fragmenty lasów liściastych z bogatym w rzadkie gatunki runem leśnym.
- *Moczydło* – utworzony 9 września 1991 roku o powierzchni 58,08 ha, znajduje się na terenie gminy Stoczek. Celem ochrony jest zachowanie ze względów dydaktycznych i naukowych stanowisk lęgowych rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków. Na terenie rezerwatu stwierdzono obecność 66 gatunków, w tym 48 lęgowych.
- *Mokry Jegiel* – został utworzony 24 lipca 2002 roku o powierzchni 116, 13 ha. Mieści się na terenie gminy Sadowne. Celem ochrony są zbiorowiska przyrodnicze o charakterze zbiorowisk borowych, olsowych, łęgowych, a także wilgotnych łąk, będących miejscem występowania gniazd wielu gatunków ptaków.
- *Podjabłońskie* – utworzony 29 lipca 2005 roku o powierzchni 38,25 ha. Leży w gminie Ceranów. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych siedlisk przyrodniczych roślin charakterystycznych dla zbiorowisk dąbrowy świetlistej.
- *Przekop* – utworzony 1964 roku o powierzchni 21,08 ha. Położony jest w północnej części gminy Korczew w okolicy wsi Starczewice i Bużyska. Rezerwat przecina rzeka Kołodziejka, która jest dopływem Bugu. Celem ochrony są naturalne fragmenty wilgotnych i żyznych lasów liściastych.
- *Sterdyń* – utworzony w 1979 roku o powierzchni 11,9 ha. Położony w gminie Ceranów. Jest to rezerwat leśny objęty częściową ochroną – głównie zbiorowisk, które się w nim znajdują. Charakterystyczną cechą jest aspekt wiosenny.
- *Śliże* – utworzony w 1981 roku o powierzchni 44,29 ha. Jest rezerwatem torfowiskowym. Celem ochrony jest ochrona dwóch zarastających jezior dystroficznych. Jeziora te są przykładem wtórnego tworzenia się torfowiska wysokiego.
- *Wilcze Błota* – utworzony 14 czerwca 1996 roku o powierzchni 89,26 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych zróżnicowanego pod względem florystycznym, fitosocjologicznym i krajobrazowym torfowiska z przylegającymi do niego olsami i borami. Część południową i wschodnią obszaru rezerwatu zajmują łąki, pastwiska i torfowiska, miejscami porośnięte krzewiastymi wierzbami. Zachodnią i północną część zajmują olsy oraz bory sosnowe (https://pl.wikipedia.org/wiki/Nadbu%C5%BCa%C5%84ski_Park_Krajobrazowy#Rezerwaty_przyrody_istniej.C4.85ce).

Ich łączna powierzchnia wynosi prawie 700 ha. Są to rezerwaty o różnym charakterze krajobrazowym, ornitologicznym, czy torfowiskowym. Na omawianym terenie można zauważyć wiele obiektów kultu: kapliczki, krzyże

przydrożne, zabytki techniki, a także na co warto zwrócić uwagę budynki architektury sakralnej. Ponadto w trakcie tworzenia są 4 rezerwaty projektowane: Brzuza, Las Parowy, Kałęczyn, Łopianka.

Porównując inne obszary chronione na terenie Polski do Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego można zauważyć, że charakteryzuje się on słabą atrakcyjnością turystyczną przez brak podstawowych atrakcji turystycznych, mających postać urozmaiconego krajobrazu, a także zbiorników wodnych, które przyciągają największe rzesze turystów. W największym stopniu Park posiada znaczenie regionalnie. Przyciąga mieszkańców głównie w soboty i niedziele. Najczęściej odwiedza go społeczność mieszkająca na terenie parku i jego otuliny, a także osoby mieszkające na jego obrzeżach, w pobliskich miastach i miejscowościach.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe dla rozwoju różnych form turystyki aktywnej: pieszej, rowerowej, konnej, narciarskiej, przyrodniczej związane są z następującymi elementami: zachowany naturalny krajobraz Doliny Bugu, fragment Doliny Narwi, walory krajobrazowe i widokowe, starorzecza, kompleksy leśne, bogactwo fauny i flory, elementy kultury materialnej i niematerialnej (Strzelecki, Kolipiński, Sławiński, Białczak, 2005).

Jedną z najbardziej licznych, a zarazem najbardziej popularnych form turystyki na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego jest turystyka kwalifikowana, do której zaliczamy: pieszą, nizinną, pieszą górską, narciarską, rowerową, motorowerową, kajakową i żeglarską.

Na terenie Parku utworzono następujące ścieżki dydaktyczne:

- Ścieżka przyrodnicza Huta Gruszczyno – Treblinka. Ścieżka o długości 31 km rozpoczyna się przy remizie OSP w miejscowości Huta Gruszczyno i do miejscowości Miednik biegnie wzdłuż ścieżki Jeziorka Kałęczyńskie. Wzdłuż ścieżki wyznaczono 8 przystanków z tablicami tematycznymi – tablica dot. przebiegu ścieżki nieopodal pomnika pamięci zwycięskiej bitwy partyzantów AK z 31 lipca 1944, wędrówki drzew, gniazda ptaków, ptaki drapieżne, wypalanie traw, sukcesja roślin, dokarmianie ptaków, tablica kierująca do mauzoleum w Treblince.
- Ścieżka przyrodnicza Jerzyska o długości 3 km, biegnie od leśniczówki w miejscowości Jerzyska drogą przy osiedlu letniskowym, następnie wzdłuż Kanału Łojewskiego do drogi Brzuza – Nadkole. Wzdłuż ścieżki rozmieszczono 6 tablic tematycznych, w tym: ważniejsze gatunki lasotwórcze, fazy rozwoju drzewostanów, o życiu bobrów, ochrona przeciwpożarowa i zasady zachowania się w lesie.
- Ścieżka przyrodnicza Jeziorka Kałęczyńskie o długości 9 km prowadząca przez kompleks leśny Miednik, przy trasie której znajdują się jeziora dystroficzne będące pozostałością jezior polodowcowych. Na trasie ścieżki znajduje się 11 tablic tematycznych w tym – mapa ścieżki, pomniki

przyrody, formy ochrony przyrody na terenie gminy Stoczek, poradnik leśnego wędrowca, grzyby jadalne i trujące, gatunki drzew budujących drzewostan, rośliny wodne i szuwarowe, kręgowce i bezkręgowce wodne.

- Ścieżka przyrodnicza Korczew – Mogielnica. Ścieżka stanowi 14 kilometrową pętlę mającą początek przy remizie OSP w Korczewie. Na trasie ścieżki wytyczono 10 przystanków z tablicami tematycznymi – zespół parkowo-pałacowy w Korczewie, ptaki wodne, sukcesja ekologiczna, rezerwat przyrody Przekop, ptaki leśne, rośliny runa, płazy i gady Polski, ptaki drapieżne, rezerwat przyrody Kaliniak, życie stawu.
- Ścieżka przyrodnicza Torfowisko Kules. Ścieżka stanowi pętlę o długości 1,6 km, która rozpoczyna się na północno-wschodnim obrzeżu miejscowości Zieleniec. Trasa prowadzi wokół torfowiska o statusie użytku ekologicznego, wzdłuż trasy rozmieszczono 8 ilustrowanych tablic tematycznych – schemat przebiegu ścieżki, informacje na temat Nadleśnictwa Łochów, informacje na temat Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, życie na wydmie, torfowisko, bory sosnowe, świat zwierząt, ptaki torfowiska i jego sąsiedztwa.
- Ścieżka przyrodnicza Uroczysko Sterdyń o długości 10 km prowadząca przez kompleks leśny na terenie gminy Ceranów od leśniczówki Holendernia do gajówki Majdan. Na trasie ścieżki rozmieszczono 9 tablic tematycznych – przebieg, biologia bobra, zabiegi gospodarcze w lesie, gatunki zwierząt żyjące w lesie, rozwój drzewostanu, rezerwat Sterdyń, środowisko wodne, Nadleśnictwo Sokołów, poradnik leśnego wędrowca.
- Ścieżka przyrodnicza Uroczysko Ceranów. Ścieżka stanowi pętlę o długości 12,6 km, której początek znajduje się na granicy parku krajobrazowego, około 900 m na północny zachód od kościoła parafialnego w Ceranowie. Wzdłuż trasy rozmieszczono 13 tablic tematycznych w tym – ptasi budzik, pomniki przyrody, uprawa lasu, rezerwat przyrody Podjabłońskie, wzgórze ostańcowe „Żeglarek", walory Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, mrówki, rezerwat przyrody Biele, użytek ekologiczny bagno śródleśne.
- Ścieżka przyrodnicza w rezerwacie Dębniak. Na trasie ścieżki umieszczono 15 tablic tematycznych – parki krajobrazowe Mazowsza, zespół parkowo-pałacowy w Korczewie, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, ekosystem lasu, leśny jar, życie w stawie, przyrodnicze obiekty chronione Korczewa, Nadbużańska Strefa Ekologiczna, fauna i flora, ichtiofauna Bugu https://pl.wikipedia.org/wiki/Nadbu%C5%BCa%C5%84ski_Park_Krajobrazowy#.C5.9Acie.C5.BCki_dydaktyczne).

Dla miłośników turystyki pieszej przygotowano następujące szlaki turystyczne:

- Nadbużański szlak Sokołów Podlaski – Treblinka, przez Karczew, Wirów, Mołożew, Gródek, Jabłonna Lacka, Łazówek, Sterdyń, Kosów Lacki.
- Szlak zielony – na linii Topór, Łochów, Małkinia – rezerwat Czaplowizna o długości 4 km
- Szlak żółty z miejscowości Topór, dolina Dzięciołka, do Czaplowizny o długości 6,5 km
- Szlak czarny – z Łochowa przez Jerzyska i Kamieńczyk o długości 10,2 km
- Szlak czarny – Sadowne Węgrowskie – Czaplowizna – Szumin – Kamieńczyk o długości 34 km.
- Szlak żółty - z Urli przez Pustki Łąki – Rynienko Leśne o długości 25 km, ciągnie się wzdłuż Liwca (Starczewska i Kaszuba (b. r. w.).

Dla celów turystycznych opracowano również dwa szlaki kajakowe. Obecnie powstało bardzo dużo firm, które sezonowo zajmują się wypożyczaniem nie tylko kajaków, ale także rowerków wodnych, jak też innych sprzętów. Swoją lokalizację najczęściej posiadają przy linii rzeki Bug.

Same atrakcje turystyczne nie wystarczą jednak do uprawiania różnych form turystyki. Szczególny problem stanowi stan dróg na terenie Parku. Pozostawiają one wiele do życzenia, przez co nie zawsze można dojechać w miejsca, gdzie krajobraz jest warty uwagi. Duża część dróg jest zniszczona, z ubytkami, a także nie jest zabezpieczona w odpowiedni sposób, przez co nie spełnia odpowiednich warunków technicznych i można się spodziewać, że za kilka lat niewiele z niej zostanie. Mimo prężnego rozwoju i licznych środków finansowych pozyskanych z różnych funduszy i projektów swoim stanem nie mogą się pochwalić przede wszystkim drogi gminne. Bardzo często ścieżki przyrodnicze są pokryte żwirem, nie ma zbyt dużo powierzchni bitumicznych.

Bardzo istotnym elementem jest komunikacja oraz dostęp do różnego rodzaju noclegów, a także wyżywienia. Na terenie Nadbużańskiego Parku krajobrazowego nie ma zbyt wielu w pełni wyposażonych ośrodków, zwykle są to gospodarstwa agroturystyczne prowadzone na niewielką skalę. Atutem jest to, że są zarówno sezonowe jak i całoroczne. Baza noclegowa jest bardzo nierównomierna, dlatego też turyści nie mają powodu, by decydować się na wypoczynek właśnie w tym kompleksie przyrodniczym. Hotele, czy też schroniska młodzieżowe występują jedynie w większych miastach, więc to interesujących terenów trzeba dojeżdżać nawet 30-50 km.

Ważną rolę odgrywa również baza gastronomiczna, ponieważ są to bary szybkiej obsługi bądź małe punkty restauracyjne – głównie w miastach. Najzdrowszym rozwiązaniem pozostaje wyżywienie we własnym zakresie bądź w gospodarstwach agroturystycznych, jeśli takie występuje w ofercie (Jaroszewska-Brudnicka, Sokołowski, 2013).

Podsumowanie

Nadbużański Park Krajobrazowy jest nastawiony na rozwój agroturystyki, turystyki, a także hospitalizacji leczniczej, a także wielu innych funkcji, które mają przyciągać społeczeństwo właśnie do tego obszaru. Ma ogromny potencjał przyrodniczy dzięki dużej liczbie gatunków roślin będących pod ochroną jak również i zwierząt, które na terenie parku mają swoje siedliska. Mocną stroną jest tutaj znikoma ingerencja człowieka w krajobraz naturalny, tereny leśne, a także bogata w różne gatunki hydrosfera. Turystyka powinna być oparta na rzece Bug, która przepływa przez te piękne, malownicze tereny. Dzięki temu również gospodarstwa agroturystyczne mogły by się rozwijać i czerpać korzyści finansowe. Ponadto poprawienie stanu infrastruktury drogowej znacznie ułatwiłoby turystom dostanie się do jednego z najbardziej dzikich, przez co fascynujących i bardzo inspirujących miejsc w Polsce.

Piśmiennictwo

1. Jaroszewska-Brudnicka R., Sokołowski D. (2013), *Współczesne problemy rozwoju turystyki w ujęciu regionalnym i lokalnym*. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
2. Strzelecki Z., Kolipiński B., Sławiński T., Białczak S. (2005), *Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego obszarów chronionych w województwie mazowieckim*. Nadbużański Park Krajobrazowy, Warszawa.

Źródła internetowe

1. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nadbu%C5%BCa%C5%84ski_Park_Krajobrazowy, dostęp 20.03.2016.

Liczba znaków ze spacjami: 21 314